

Нові видання: рецензії, реферати

Світлана Щудло

доктор соціологічних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства, соціології та політології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Svitlana Shchudlo

Doctor in Sociology, Associate Professor, Head of Department of Law, Sociology and Political Science, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

ЯК ВІДЧУТИ СЕБЕ ЧЛЕНОМ СОЦІОЛОГІЧНОГО СПІВТОВАРИСТВА?

Рецензія на підручник Кононова І. Ф. «Теоретична соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів: у 2 т.» (Луганськ: В-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. –

Т.1. Соціальність та її форми. – 576 с.; Т.2. Сучасні суспільства: структури та процеси. – 336 с.)

Свій рецепт входження до лав науково-соціологічного братства пропонує добре знаний у вітчизняній соціологічній науці та за її межами науковець – професор Ілля Федорович Кононов. Запропонований метод полягає у глибокому оволодінні соціологічною теорією, яка є синтезом наукового доробку не одного покоління фахівців, що представляють світову соціологічну думку.

Усі, хто слухав лекції професора І. Кононова, погодяться зі мною, що вони вирізняються глибиною, науковістю, чітко вираженою авторською позицією, а також завжди експресивні та емоційні. Багаторічний викладацький досвід підготовки фахівців-соціологів та науково-дослідницький доробок автор втілив у двохтомному підручнику «Теоретична соціологія», який вийшов друком у видавництві Луганського національного університету імені Тараса Шевченка наприкінці 2013 року. Рецензоване видання адресоване насамперед студентам, що навчаються за спеціальністю «Соціологія», а також усім, хто вивчає соціологію як неспеціальну дисципліну чи цікавиться цією наукою, хоче оволодіти соціологічними знаннями самостійно.

Поява цього фундаментального соціологічного видання, на мій погляд, неодмінно приверне увагу не тільки вітчизняних соціологів, а й зацікавить представників більш широкої соціологічної спільноти. Знайом-

ство з навчальною соціологічною літературою наштовхує на висновок про недостатність підручників, підготовлених вітчизняними науковцями для студентів-соціологів, які б інтегрували світовий соціологічний досвід та, разом з тим, враховували специфіку українського суспільства, відображали сучасні соціальні реалії. Більшість навчальних видань з соціології, опубліковані впродовж останніх років, адресовані студентам несоціологічних спеціальностей або є лише допоміжними інформаційно-довідковими чи енциклопедичними виданнями.

Рецензований підручник складається з двох томів. Том 1 «Соціальність та її форми» вміщує теми, які розкривають предмет соціології, місце теоретичної соціології в структурі соціологічного знання, сутність соціальності, її іпостасі, історичні форми суспільства, інституціональні підсистеми суспільного життя. Перший том структурно поділений на вступ та два розділи. У вступній частині автор акцентує на визначенні місця теоретичної соціології у структурі соціологічного знання, обґрунтовує її предметне поле, яке окреслюється дослідженням соціальності та її форм. На думку автора, теоретична соціологія «посідає місце методологічного центру сучасного суспільствознавства та здійснює його інтеграцію» (с. 574).

У першому розділі «Основи суспільного буття» надається глибокий аналіз сутності

суспільства, його взаємозв'язку з природою, культурою, повсякденним світом людини.

Другий розділ «Інститути та інституціональні підсистеми суспільного життя» присвячений аналізу розкриває сутності та особливостей функціонування основних соціальних інститутів суспільства – економіки, політики, професійного духовного виробництва. Окремі теми розділу розкривають форми суспільної свідомості, комунікативні процеси, специфіку масової комунікації. Соціологічний аналіз суспільства неможливий поза його розглядом у перспективі між групових та між індивідуальних зв'язків. З огляду на це, автор не обходить увагою такі форми соціальності, як первинні групи та позиціонування особистості в інституційній підсистемі суспільства.

До тому 2 «Сучасні суспільства: структури та процеси» автор присвячує аналізу актуального стану суспільного розвитку, згрупувавши навчальний матеріал у два розділи – «Соціальна система та суспільні зміни» і «Сучасне суспільство». Появу соціологічної науки автор розглядає як результат наукового осмислення історичного етапу Модерну та процесу модернізації суспільства. Завершення цього етапу та перехід суспільства до другої хвилі модернізації або Другого модерну, на думку автора, змінює проблемне поле та понятійний апарат соціології. Саме ці зміни намагається «схопити» та відобразити у своєму підручнику автор.

Маючи значний педагогічний досвід, професор Ілля Кононов досить детально розкриває і тлумачить теоретичні засади соціологічної науки. Водночас автор свідомо не занижує вимог до студента, а, навпаки, ставить перед ним досить високу планку, пропонуючи ґрунтовний академічний виклад навчального матеріалу. На наш погляд, матеріал, вміщений до тем, інколи є досить об'ємним і виходить за межі соціологічної теорії. Однак чи існують ці межі? Насьогодні питання розробки стандартів підготовки соціологів залишається відкритим. Саме це і ставить як автора, так і студента-соціолога у чітко не визначені умови. Так само, без однозначної відповіді залишається питання із назвою навчальної дисципліни «Теоретична соціологія», для вивчення якої підготовлений підручник з однойменною назвою.

Ознайомлення зі змістом підручника засвідчує енциклопедичну ерудованість автора, глибоке осмислення напрацювань вітчизняних, захіноєвропейських та російських науковців. До того ж, не лише соціологічного доробку, а й філософського,

політичного, природничого та ін. Разом з тим, занурюючись у запропонований до вивчення студентам текст, інколи хочеться закинути авторову надмірне захоплення зарубіжними науковими розвідками і недостатню увагу до праць українських дослідників. У методологічному плані, автор приділяє багато уваги соціологічним поглядам представників марксизму, не оминаючи їх у жодному з розділів підручника, доводячи базовість їхніх постулатів у сучасних соціологічних вченнях та підтвердження в соціальних реаліях.

Особливої уваги заслуговує четвертий (останній) розділ підручника «Сучасне суспільство», до якого автор включає лише одну, однак досить вагомую – за обсягом, змістом та значенням, – тему «Модерн, модернізація та глобалізація». У межах теми автор розглядає класичні теорії модерну і модернізації, представлені у роботах таких класиків соціологічної думки, як Ф. Тьонніс, М. Вебер та В. Зомбарт, а також акцентує увагу на постмодерністських теоріях У. Бека та З. Баумана. При цьому модерн розглядається як інноваційний тип суспільства, що не набуває завершених та сталих форм, а характеризується постійним рухом у певному напрямі. Завершується викладання теми теоретичним аналізом процесів глобалізації, які зумовили нові глибинні суперечності між двома основними соціальними інститутами – ринком та демократією. Саме під цим кутом зору аналізуються соціальні системи країн сучасного світу, зокрема акцентується на таких суспільних процесах, як мобільність, конфлікти, революції.

Автор не боїться експериментувати, часто виходить за межі прийнятих канонів побудови підручника, зокрема стосовно викладу усталених у соціології поглядів і думок, аксіоматичних тверджень. Професор І. Кононов вдається до полеміки з поглядами деяких дослідників, праці яких знаходяться у полі його зору. Так, він полемізує з С. Гантінгтоном стосовно його теорії конфлікту, з Н. Коваліско щодо її уявлень про конфігурацію соціального простору.

Кожна з викладених автором тем завершується добре продуманим комплексом запитань для самоконтролю знань, які спрямовані не лише на закріплення фактичного матеріалу, а й на актуалізацію аналітичних здібностей студентів, на формування їхніх умінь та навичок формулювати і висловлювати власну думку, відстоювати свою позицію.

Досить розлогим є і підібраний автором до кожної з тем підручника перелік основної та додаткової літератури. Так, основна література містить підручники, праці кла-

сиків соціології та підбірку текстів праць сучасних (як зарубіжних, так і вітчизняних) дослідників, з якими студент повинен обов'язково ознайомитися.

На мій погляд, рецензоване видання значно б виграло за умови його доповнення глосарієм, що полегшило б засвоєння студентами досить об'ємного та складного поняттєвого апарату соціологічної науки. Окрім того, розлогий виклад навчального матеріалу у межах розділу доцільно було б завершувати стислими висновками, основними поняттями, які слід засвоїти, тощо.

Резюмуючи, підкреслимо, що рецензо-

ваний підручник професора Іллі Кононова «Теоретична соціологія» характеризується чіткою авторською позицією, глибокою науковістю та новизною, відповідає вимогам до такого виду навчальних видань і може бути рекомендований для використання у навчальному процесі вищої школи для підготовки насамперед соціологів, а також фахівців інших спеціальностей та для самоосвіти. Водночас вважаємо, що дане видання може скласти достойну конкуренцію не лише вітчизняним підручникам, а й, без перебільшення, класичним виданням, зокрема підручникам Н. Смелзера чи Е. Гідденса.